

NOTISER

Torbjörn Ericson & Kjell Israelsson: *I afton dans. När en dansbiljett kostade tio öre.* Carlsson Bokförlag, Stockholm 2010. 303 s., ill. ISBN 978-91-7331-037-6.

Styrkan i *I aftons dans* ligger på det underhållande planet. Den innehåller förvisso ett rikt bildmaterial, vid sidan av angenäma och uttrycksfulla teckningar signerade bokens författare Torbjörn Ericson. Medarbetaren Kjell Israelsson står som fotograf. Men, vilka individuella foton just denne bidragit med, eller vilka av övriga tidstypiska bilder, omslag och konvolut som istället hämtats ur eventuella arkiv och samlingar, med visshet undertecknade andra ursprungliga fotografier, står inte att finna. Ämnet för boken kan kännas igen från etnologiska och musiketnologiska omgivningar och kapitel två rubricerat *Dansbaneeländet*, ett begrepp med rötter i 1930-talets debatterande om den förtappade ungdomen, och många minns förstås Jonas Frykmans bok från 1988 med samma titel.

Ericsons & Israelssons genomgående prosaiska alster, med drag av encyklopedi, befäster inga ambitioner på stringent vetenskaplighet. I texten saknas hänvisningar till litteratur samt en bra metod att referera till nyckelpersoner. I källförteckningen listas ändå dokument om artister som Alice Babs, Charlie Norman och Monica Zetterlund. Men, väl inne i boken ges ingen bestämd uppfattning om utsagors historia eller proveniens – dvs. hur, var och när samtal och kommentarer uppkommit. Uppenbart är att den innehåller en rad intressanta citat med vag contextualisering.

Uppdelningen i klämmiga och snuttifierade kapitel, sextiotvå till antalet, följer i stort sett ett kronologiskt upplägg. I inledningen belyses det ”moderna dansandet”, exemplifierat i one-step och dansbanor med tak, som intar scenen märkesåret 1909 och samtidigt konkurrera ut s.k. ”gammeltjo”. Avslutningen kretsar kring den tid då radiospisandet tolkas ta över i ännu högre grad.

Sammanfattningsvis beskrivs en tidsepok från sekelskiftet 1900 till början av 1960-talet. Vi rör oss vanligtvis i Mellansverige, i riksmitten med andra ord. Det är en

bok som i realiteten mest handlar om svensk jazzhistoria i betydelsen swing med orkester, vilket understryks av att i kapitlet om celebriteten Thore Ehrling, omfattande bara dryga två sidor brödtext plus bilder och bildtext, förekommer ordet ”orkester”, eller en flexion på detta, inte mindre än 25 gånger.

Arbetet omfattar ett tämligen snävt men inte ointressant panorama, vilket jag inte tog för givet då jag började läsa. Baksidan av pärmen lovar nämligen annat; här menas att verket åtminstone delvis befattar sig vidare med begrepp som tango, bostonvals, foxtrot osv. Efter bara några inledande kapitel, inklusive det bästa som handlar om jitterbug, avtar aspekterna på själva dansandet i sig. Istället tar porträtterandet vid, av de både mer eller mindre kända orkestrarna, artisterna och andra aktörer som spelade eller spelade upp till dans. Inte desto mindre är det en behaglig publikation, stinn med kuriosor, som sannolikt kan få en läsekrets att vilja förkovra sig ytterligare om en tid då det fortfarande jazzades om aftenen även i de breda leden, i någon kontrast till den nutida televisionens besynnerliga fokus på kändisdanstävlingar.

Patrik Sandgren, Lund

Ska vi gå på marknad eller shoppa? Etnologiska analyser av skiftande marknadsbruk och konsumtionsmiljöer. Anne M. Niemi & Anna-Maria Åström (red.). Etnologi vid Åbo Akademi Rapport 13. Åbo 2009. 171 s., ill. ISBN 978-952-12-2344-0.

Underrubriken i den antologi som här ska recenserar är mycket sakligt vald och talar ganska precist om vad antologin handlar om: etnologiska analyser utförda på skiftande marknadsbruk och i skilda konsumtionsmiljöer. Boken består av ett inledningskapitel, författat av en av redaktörerna, Anne M. Niemi. Bidragen har delats in i fyra avdelningar som fått namnen Marknadsbeskrivningar, Nyetablerade marknader, Nya konsumtionsplatser ur kvinnligt perspektiv samt Informantminnen.

Detta sista avsnitt bygger på material från Etnologiska arkivets frågelista om marknader och gatumusikanter. Inom varje avdelning presenteras två kapitel, utom inom den sista som innehåller fem. Två av bidragen i denna avslutande avdelning är skrivna på finska och har därför inte varit möjliga att recensera. Genomgående i boken illustreras texten av svartvita fotografier som på olika sätt anknyter till innehållet. Flera av dem verkar ha tagits i samband med de fältarbeten som ligger till grund för varje kapitel.

Syftet med antologin är att analysera olika slags marknader och konsumtionsplatser i Finland. Texterna har tillkommit i studier i etnologi, förklaras det i inledningskapitlet som ger en kort och god överblick över konsumtionsforskning, de förändringar som skett i konsumtionsmiljöer och i hur man konsumerar. Samtidigt presenteras antologins olika bidrag. Att kapitlen i huvudsak är skrivna av studenter förklarar varför Anna Sundelins bidrag om konsumtion i 1700- och 1800-talens England, liksom inledningskapitlet, sticker ut och upplevs som mer drivet författade.

Det etnologiska anslaget tydliggörs i inledningen, där en av redaktörerna, Anne M. Niemi, skriver: ”I fokus står nödvändigtvis inte de ekonomiska transaktioner som sker, utan vad som sker vid sidan av, det vill säga det sociala spelet, ritualerna, drivkrafterna, rutterna och rörelserna i rummet” (s. 5). Det är också detta som de olika kapitlen tar fasta på när de rör sig mellan olika tider och rum, från tjänstefolksmarknader i början av 1900-talet, till samtida medeltidsmarknader och loppmarknader samt kvinnligt shoppande. Konsumtionens historia tecknas med början i marknader som betraktas som sociala och ekonomiska tillställningar med inslag av nöjen. Med varuhusen började konsumenterna istället umgås med saker samtidigt som dessa tidiga köptempel kom att bli en offentlig arena där kvinnor kunde röra sig. Skyltfönster betraktas som en del av spektakelkulturen, där det visuella står i centrum och tjänar som ingång till konsumtion. Shoppingkulturen som fick sitt genombrott på 1960-talet, beskrivs som en urban företeelse som skapar njutning och som ger möjligheter till köp. Att shoppa innebär att man rör sig bland varor, dagdrömmar och planerar framtida inköp. Shopping ses som en företeelse som har likheter med turistindustrins sightseeings. I en yttre beskrivning av konsumtionskulturens förändring talas det om köpcentrumens framväxt och att dessa kan ses som rum för konsumtion snarare än platser som relaterar till lokala kulturer (s. 12).

Även alternativa shoppingformer som loppmark-

naden med sitt oförutsedda utbud diskuteras. Där kan man fynda unika föremål samtidigt som det betraktas som etiskt att utmana konsumtionssamhället genom att handla i andra hand. Även om antologin inte innehåller några djupare teoretiska och metodologiska diskussioner, är den en trevlig läsning som ger en överblick över skilda konsumtionskulturer och hur dessa har förändrats över tid och i skilda rum. Dessutom är det roligt med en satsning riktad mot studenter som på detta sätt får en möjlighet att skriva och att publicera sig.

Anneli Palmsköld, Göteborg

Per-Ola Räf: *Fårkonsulenter på 1700-talet. Biografisk matrikel över eleverna vid Jonas Alströmers schäferskola på Höjentorp och i Alingsås 1736–64*. Kungl. Skogs- och lantbruksakademien, Stockholm 2010. 158 s., ill. ISBN 978-91-85205-89-9.

Enheten för de areella näringarnas historia (ANH) har i sin bokserie Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden gett ut en biografisk matrikel över eleverna vid Jonas Alströmers schäferskola. Den var belägen på kungsgården Höjentorp nära Varnhem i Västergötland under åren 1734–1758. Sistnämnda år flyttade den till Alingsås och lades ned 1765.

Per-Ola (Pelle) Räf har utarbetat matrikeln och trots ett bristfälligt källmaterial lyckats att få fram uppgifter om elevernas och provinsialschäfrarnas liv. Agrarhistorikern Carin Martiin inleder med att placera in skolan i sitt sammanhang.

På svenska kom schäferi att betyda en anläggning för uppfödning av högklassiga får av utländsk ras. Schäferiskolan ingick i ett omfattande 1700-talsprojekt som ständerna antagit och som kallades ”schäferistaten”. Den var ett led i hattarnas merkantilistiska politik. Avsikten var att öka produktionen för avsalu och produktionen av finare ullsorter som skulle hindra import från utlandet. Projektet hade initierats av en grupp textilmanufakturister med Jonas Alströmer i spetsen. Schäferier inrättades på gårdar i Östergötland, Västergötland, Halland, Skåne och Gotland, där det fanns lämplig höglänt och torr mark.

Kommerskollegium uppmanade 1736 landshövdingarna att välja ut elever med universitetsutbildning. I schäferiskolan utbildades discenterna (eleverna) i naturhistoria, mineralogi, anatomi, sjukdomslära, läkemedelslära, schäferi, trädgårdsplantering, humleplantering